

UDK 821.163.4.09-398

Stručni rad

Nikola POPOVIĆ (Cetinje)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

nikola.popovic@fcjk.me

VRIJEDNA STUDIJA O EPICI AVDA MEĐEDOVIĆA

**(Aleksandar Čogurić, *Avdo Međedović – Ženidba Smailagić Meha*
(odraz orijentalno-islamskoga kulturnog obrasca u Crnoj Gori, FCJK, 2019))**

Čini se da je bartovska misao o smrti autora, usljed invazije *izama* i različitih teorijskih pristupa potonjih decenija, na određeni način, paradoksalno, označila i smrt književnosti. Ili barem one književnosti koja stanuje u nauci o književnosti. Pod stalnim pritiskom da književnokritička promišljanja ne uprljaju subjektivizmom i impresionizmom, zaštićeni pritom teorijskim okvirima poglavito stranih autora, književni historičari i teoretičari književnosti pišu tekstove koji zbilja nalikuju naučnim. No, da ih slučajno lišimo teorijskog pristupa i naučne (tehničke) aparature, otkrili bismo da u njihovim radovima ima nauke, ali da nema književnosti. Ili možda još eksplicitnije: oduzmite najvećem broju autora njihov hladni teorijski diskurs i otkrićete posvemašnju duhovnu prazninu koju ne može nadomjestiti ni jedan Bahtin, ni jedan Uspenski, ni jedan Deretić, ni nijedan Solar itd. Da kod dihotomije književnost – nauka o književnosti nije nužno amputirati književnost (da ne bi stradala nauka), slikovito je posvjedočio čuveni njegošolog Slobodan Tomović. On je, naime, na pitanje novinara kako vidi dostignuća njegošologije, te značajne grane montenegrizike i slavistike, odgovorio da ona nije samo pridonijela rasvjetljavanju brojnih tamnih mjesta iz njegova života i djela, već da se njegošologija počesto približavala samom Njegošu – potvrđujući tako naše uvjerenje: u najboljim ostvarenjima nauka o književnosti nije ništa drugo do čista književnost! Stoga imamo osobito zadovoljstvo da predstavimo monografiju koja nesporno pripada *žanru* nauke o književnosti, u kojoj zbilja ima književnosti (i to one za istinske sladokusce – usmene), a koja je književnog klasika naše literature uspjela prebaciti čak na viši, kulturološki nivo – afirmišići na nov i metodološki savremen način njegovu klasičnost. Riječ je o monografiji Aleksandra Čogurića *Avdo Međedović – Ženidba Smailagić Meha (odraz orijentalno-islamskoga kulturnog obrasca u Crnoj Gori)*.

Budući da je riječ o netipičnoj studiji, svojevrsnom kolopletu istorije književnosti, nauke o književnosti, istorije kulture i kulturologije, kombi-

novanih s drugim humanističkim disciplinama (etnologijom, folkloristikom, istorijom religije i sl.), odmah na početku nužno je ukazati na njezinu ne-svakidašnju polivalentnost i hibridnost. Iako u crnogorskoj nauci o usmenoj književnosti nijesu bili nepoznati *transferi* od klasičnog književnokritičkog pristupa ka onom drugom kulturološkom, monografija Aleksandra Čogurića prva je epski pjesnički materijal gotovo u potpunosti uronila u kulturologiju i istoriju kulture te se zato s punim pravom može smatrati pionirskom. S druge strane, pri takvom rasporedu snaga svakako nije stradala nauka o književnosti, već se njezina snaga u kontaktu s kulturologijom samo potvrdila.

Da je u pitanju monografija koja spaja dva svijeta, književnokritički i onaj kulturološki, svjedoče i naslovi tematskih cjelina: „Spjev kao dio epskoga nasljeđa“, „Spjev kao izraz kulturnoga nasljeđa“ u okviru kojeg nailazimo na dva obimnija potpoglavlja „Vrijednosti nematerijalne orijentalno-islamske kulture u spjevu“ i „Vrijednosti materijalne orijentalno-islamske kulture u spjevu“. Tu je još i poglavlje „Spjev kao izraz orijentalno-islamskoga i religijskoga nasljeđa u Crnoj Gori, koje opet ima dva potpoglavlja: „Islam kao obilježje nacionalnoga i kulturnoga identiteta“ i „Islamsko i neislamsko nasljeđe u međusobnome prožimanju“.

Početno poglavlje Čogurićeve studije „Spjev kao dio epskoga nasljeđa“ nešto je više oslonjeno na nauku o usmenoj književnosti, premda se i u njemu očituje namjera autora da spjev „Ženidba Smailagić Meha“, „Homera s Obrova“, čuvenog Avda Međedovića pozicionira u kulturološki kontekst. No, za klasičnu nauku o usmenoj književnosti od posebnog su značaja Čogurićeva zapažanja o Međedovićevu odnosu prema epskome nasljeđu, načinu stvaranja epske pjesme, tehnici učenja pjesme i guslarskom umijeću, kao i o njegovu pjevanju uz Ramazan – svi analizirani na osnovu razgovora koji su s njim vodili poznati američki homerolozi Peri i Lord, najzaslužniji za Međedovićevu planetarnu popularnost. Dok je u prvoj polovini pomenutog poglavlja ostao manje-više na nivou klasične nauke o usmenoj književnosti, u drugoj Čogurić najavljuje zaokret ka istoriji kulture i kulturologiji. Tako već u potpoglavlju „Epska pjesma i kulturna granica“ Čogurić spjev kulturološki omeđava, zaključujući u narednom amblematičnog naslova („Koncept otvorenoga kulturnog prostora“) da je bez obzira na prividnu zatvorenost orijentalno-islamske kulture u Crnoj Gori ona kulturološki ostala otvorena te međukulturno premrežena, što je potvrdio njezin predstavnik Međedović a još snažnije izrazio Međedović-umjetnik. On se, kako na jednom mjestu ističe Čogurić, „nagledao toliko različitih mikrosvjetova koje je objedinio u jedno u svome spjevu“.

Ono što se u nauci o književnosti obično označava pojmovima *stil*, *tema*, *motiv* i sl., Čogurić u studiji o Avdu Međedoviću posmatra kao izraz nematerijalne orijentalno-islamske kulture u Crnoj Gori. Jezik, epska pjesma,

etičke kategorije orijentalno-islamske kulture, duhovna i fizička ljepota, odnos prema ženi, doček gosta kao kulturni obrazac, motivi vlasti, rata, žrtvovanja, izdajnika, tradicionalni elementi u spjevu, na osoben i čitaocima prijemčiv način, Čogurić podvrgava kulturološkoj kontekstualizaciji. Sljedstveno tome, on ubicira čak i materijalnu kulturu u spjevu, pa su tako predmet njegove analize oružje i nakit kao kulturni fenomeni, kultura stanovanja, kultura ishrane ali i poklon kao još jedna materijalna vrijednost orijentalno-islamske kulture u spjevu „Ženidba Smailagić Meha“ Avda Međedovića.

Najvažnije distinktivno obilježje orijentalno-islamske kulture u Crnoj Gori, religiju islam, Čogurić posmatra ne samo kroz rakurs istorije religije, već pokušava da joj priđe sa šire kulturološke strane. Stoga je dova, jedan od osnovnih konstitutivnih elemenata islama, za Čogurića specifičan kulturni artefakt, bilo da je riječ o dnevnoj dovi, kur'anskoj dovi, putničkoj dovi, hajirli dovi, kabul dovi, a posebno je interesantna tzv. *neiskrena* dova, koju je na jednom mjestu u spjevu autor ubicirao.

Recezentkinja knjige Dragana Kujović utvrdila je kako „stručno suvereno, originalno, uz ovjerenu istraživačku zrelost i vještinu Aleksandar Čogurić uspijeva da analitički komunicira sa materijalom od neprocjenjive vrijednosti, na zavidnom nivou osposobljenosti, izmaknut od stereotipskih zaključaka. Predao nam je spjev, sintaksički dekonstruisan i raščlanjen u svojoj neiscrpoj heteroglosiji i neizbježnoj povezanosti sa drugim tradicijama, kao nesporni i ubjedljivi odraz jednog specifičnog kulturnog obrasca u Crnoj Gori“. Na riječi profesorice Kujović nadovezali bismo tek toliko da monografiju Aleksandra Čogurića preporučimo i stručnoj i laičkoj javnosti, s obzirom na to da ona ispunjava onaj čuveni vukovski (i naučni) ideal, proučavaocima usmene knjiženosti naročito laskav: ovu studiju zbilja može „učen čatiti a i prost slušati“.

U završnom poglavlju studije Čogurić je analizirao islamsko i neislamsko nasljeđe, tj. njihovo međusobno prožimanje u spjevu „Ženidba Smailagić Meha“. Time je zapravo implicitno ukazao na širu vrijednost epskoga stvaralaštva Avda Međedovića. Ne samo što je prirodno da naš Homer u slikanju karaktera bude homerski nepristrasan – poput svojih slavni prethodnika, Starca Milije ili Tešana Podrugovića – već poezija Avda Međedovića pored homerskoga, tog velikog i planetarnog pitanja, nama današnjima može poslužiti kao smjerokaz za ono drugo, u kulturološkom smislu možda i važnije – crnogorsko pitanje. U otvorenom konceptu crnogorske kulture, kakav danas promovise montenegristika i Fakultet za crnogorski jezik i književnost, epici Avda Međedovića i cjelokupnoj orijentalno-islamskoj baštini pripada ogromno i časno mjesto.